

ALLAH İHSANI EMREDER¹

Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de üzerinde önemle durduğu hususlardan biri de ihsandır, ihsan, kök ve müştakları ile birlikte Kur'an-ı Kerim'de ikiyüze yakın yerde geçmektedir. Güzel olmak anlamına gelen "husn" kökünden masdar olup, sözlükte üç farklı anlamı vardır. Bir şeyi iyi ve güzel yapmak; iyi, doğru, güzel ve faydalı davranışta bulunmak; iyilik etmek, ikramda bulunmaktır.²

Kur'an-ı Kerim'de, insanların kurtuluşuna, hayırına, iyiliğine ve menfaatine yönelik olarak, irşad ve uyarı mahiyetindeki hükümler ve ibret alıp aklı başında olanları düşündürecek yüzlerce ayet-i kerime vardır. İşte ihsan kavramı da bunlardan biridir. Yüce Allah bu kavramla, insanın kendisi, Yaratıcı'sı, anne-babası ve çevresiyle münasebetlerinin hayır, iyilik ve güzellik üzerinde kurulup temel almasını emretmektedir, ihsan gibi muhtevalı bir emri hakkıyla yerine getiren kimseler. Yüce Yaratıcı'ya karşı kulluk görevlerini de ifa etmiş olurlar.

İhsanın çeşitleri

İhsanın, Yüce Allah ve insan açısından iki ayrı veçhesi bulunmaktadır.

1. Allah'ın ihsanda bulunması

Ayet-i kerimelerde Allah'ın ihsanından söz edilirken, ilk olarak O'nun insanlara ikramda bulunması ve nimet vermesi, ikinci olarak da her şeyi en iyi ve en mükemmel bir şekilde yapması anlatılır.

a. Allah'ın insanlara ikram ve inamı

Yüce Allah, insanlara pek çok nimet vermiş, ikramda bulunmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de konuyla ilgili şöyle buyurulmaktadır:

وَابْتَغِ فِيمَا أَنبَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

"Allah'ın sana verdiği şeylerde ahiret yurdunu ara. Dünyadan da nasibini unutma. Allah'ın sana iyilik yaptığı gibi, sen de ihsan sahibi ol ve yeryüzünde bozgunculuk isteme. Çünkü Allah bozguncuları sevmez."³

وَأْتِيَكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ

"O, istediğiniz şeylerin hepsinden size verdi. Eğer Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışsanız, sayamazsınız. Şüphesiz insan çok zalimdir, çok nankördür."⁴

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبُرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا

"Andolsun biz Âdemoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Onları güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık."⁵

Yüce Allah'ın bu gibi ikram ve nimetleri kullarına bir ihsanı ve iyiliğidir.

"Babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra; Rabbim beni zindandan çıkararak ve sizi çölden getirerek, bana çok iyilikte bulundu. Şüphesiz Rabbim, dilediği şeyde

¹ Bahattin Akbaş, Din işleri Yüksek Kurulu Uzmanı

² İbn Manzur, Lisānu'l- Arab, XIII/115

³ Kasas, 28/77.

⁴ İbrahim, 14/34.

⁵ İsrâ, 17/70.

nice incelikler sergileyendir. Şüphesiz O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."⁶ Ayet-i kerimede Yüce Allah, kardeşleri tarafından kuyuya atılan Yusuf (a.s.)'un yolcular tarafından kuyudan kurtarılıp Mısır'a götürülmesi, Kıtfır tarafından satın alınması, büyüyünce kendisine ilim ve hikmet verilmesi, iftira sonucu atıldığı zindandan kurtarılması, sonra hazine başkanı olması, kardeşleri ve babasına kavuşması, Allah'ın iyiliği ve ihsanı olarak ifade edilmiştir. Yüce Allah kıyamet gününde de, insanları yaptıklarının en güzeli ile mükâfatlandırarak, böylece onlara ahirette de ihsanda bulunacaktır.

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (96) مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْتَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Sizin yanınızdaki tükenir, Allah katında olan ise kalıcıdır. Elbette sabredenlere, yapmakta olduklarının en güzeliyle mükâfatlarını vereceğiz, Erkek veya kadın, kim mümin olarak iyi iş işlerse, elbette ona hoş bir hayat yaşatacağız ve onların mükâfatlarını yapmakta olduklarının en güzeli ile vereceğiz."⁷

b. Allah yaptığı şeyleri iyi, güzel, sağlam ve muhkem yapar

Yüce Allah, her şeyi en mükemmel ve en güzel bir şekilde yaratmıştır. Bu husus Secde sûresinin yedinci ayetinde "ihsan" kelimesi ile ifade edilmiştir.

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ مِنْ طِينٍ

"O (Allah) ki, her şeyin yaratılışını güzel yaptı. İnsanı yaratmaya da çamurdan başladı,"⁸

Yüce Allah, insanın şeklini de güzel ve mükemmel bir biçimde yarattığını, bunun da insanlara ihsanı olduğunu çeşitli ayet-i kerimelerinde beyan etmektedir.⁹

2. İnsanların ihsanda bulunması

Yüce Rabbimiz,

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

"(Mallarınızı) Allah yolunda harcayın. Kendi kendinizi tehlikeye atmayın, ihsan erbabı olun, şüphesiz Allah, ihsan edenleri sever."¹⁰

...وَأَحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ

"...Allah'ın sana ihsan ettiği gibi sen de ihsan et."¹¹

Ayetlerinde hem kendisine, hem de yarattıklarına karşı ihsanda bulunulmasını emretmiş, ihsan sahiplerinin dünya ve ahirette güzelliklere ereceğini ifade etmiştir.¹²

a. Allah'a karşı ihsan

Yüce Allah'a karşı ihsan söz konusu olduğunda, "iyilik etme" veya "bağışta bulunma" anlamları değil; "iyi, güzel ve salih amelleri en iyi bir biçimde yapmak" anlaşılmalıdır, insanın Allah'a karşı ihsanı; iman etmek, emirlerine uymak (şükür, itaat ve salih amel) ve yasakladığı şeylerden kaçınmakla olur.¹³

⁶ Yusuf, 12/100.

⁷ Nahl, 16/96-97.

⁸ Secde, 32/7.

⁹ Bkz. Teğabün, 64/3; Müminun, 23/14.

¹⁰ Bakara, 2/195.

¹¹ Kasas, 28/77.

¹² Karagöz, İsmail, Kur'an'da Dört Kavram, s. 81.

¹³ İbn Kesir, Tefsiri'l- Kur'ani'l Azim, II, 414,450.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا

“Gerçek şu ki, iman edip salih ameller işleyenlere gelince, elbette biz ameli en güzel, en iyi yapanların ecrini zayi etmeyiz.”¹⁴

Buna göre iman etmek, salih ameller işlemek ve Allah'a karşı bütün kulluk görevlerini ifa etmek, ihsan cümlesindedir. İnsanın, iman, ibadet, amel, söz, fiil ve davranışlarında ihsan sahibi olabilmesi için, bunları Allah'ı görürcesine eksikten ve kusurdan mümkün merteye uzak kalarak, en iyi bir biçimde yapması gerekir.¹⁵ Bu mânâda ihsan, kulun, Allah'a karşı hissettigi derin saygı, bağlılık, itaat ruhudur. Ve bu ruh hâlinin ürünü olan bütün iyi davranışlarını kapsamaktadır. Cibril hadisi diye bilinen; hadis-i şerifte bu durum şöyle anlatılmaktadır;

أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ

"İhsan; Allah'ı görür gibi ibadet etmendir. Her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da, O seni görmektedir."¹⁶ Kulluk mertebesinin en üstün bir seviyesi olan ihsan, ihlâs ve takva ile de yakından ilgilidir. Bazı ayetlerde ihsanın takva ile ilişkisi açıkça anlatılmaktadır.¹⁷ İhsan, aynı zamanda peygamberlerin de özelliklerindedir.¹⁸

Her cuma günü hutbelerde, hatiplerin duaya girerken okuduğu şu ayet-i kerimde Allah, ihsan eden kullarıyla beraber olduğunu bildirmektedir:

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ

“Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanlar ve muhsin olanlarla (ihsan edenlerle) beraberdir.”¹⁹

b. İnsanlara karşı ihsanda bulunmak

Müminlerin önemli hususiyetlerinden biri olan ihsan ile muamelenin, kişinin başta anne-baba, akraba, komşu ve dostlarıyla münasebetlerinde hakim davranış olması gerekir,

Bazı insanlara daha fazla ihsanda bulunmak gereklidir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de, şöyle buyurulmaktadır:

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَيَالِ الَّذِينَ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آفٌ وَلَا تُنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا (23) وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلَّةِ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيْتَنِي صَغِيرًا

"Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, anaya-babaya ihsanda bulunmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara "öf!" bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle. Onlara merhamet ederek tevazu kanadını indir ve de ki: "Rabbim! Tıpkı beni küçükken koruyup yetiştirdikleri gibi, Sen de onlara acı."²⁰

Böylece onlara; öf bile dememek, gücendirecek söz söylememek, onlara hürmet ve ihtimam göstermek, güzel ve tatlı söz söylemek, merhamet ve tevazu göstermek, onların iyiliklerini bilerek, Allah'ın kendilerini bağışlaması için dua etmektir.

Kur'an, insanlara yakınlık derecelerine göre ihsanda bulunmayı emreder. Akrabalara, komşulara ve buna benzer yakınlara öncelik tanır. Kimsesiz ve yardıma muhtaç kalan

¹⁴ Kehf, 18/30.

¹⁵ Elmalılı H. Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, V, 3118.

¹⁶ Buhari, iman, 36, Tefsir, 2; Müslim, iman, 1.

¹⁷ Bkz. Maide, 5/93; Yusuf, 12/90; Nisa, 4/28.

¹⁸ Bkz. En'am, 6/83-84.

¹⁹ Nahl, 16/128.

²⁰ İsrâ, 17/23-24.

insanlara, yetimlere iyilik etmeyi emreder.

وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ
الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا

"Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya, elinizin altındakilere ihsanda bulunun. Şüphesiz Allah, kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez."²¹

Şayet insanlar bu ayette belirtilen esaslara göre davransalar, hayır işlemiş olurlar ve mutluluk duyarlar, insanlara iyilik ve ihsanla muamele etmekle sevgi, ünsiyet, kardeşlik duyguları kuvvetlenir. Toplumda huzur, mutluluk ve barış tesis edilmiş olur. İnsanlar, yakın ve uzak çevresine, komşularına, yetim ve darda kalanlara, arkadaşlarına ve diğerlerine ihsanda bulunmakla hem iyilik etmiş olurlar hem de onlarla sağlam bir dostluğun temelini atmış olurlar. Daha sonra gurbette bulunan, yolda kalmış kimselere, işçilere ve diğer meslek erbabına iyilik yapmaları istenir. Bu da onlara iyi muamele, hayat seviyelerini yükseltme, onlara maddî ve manevî yardımda bulunmaktır.

c. İnsanın kendisine ihsanı

İhsanın, insanın kendi nefesine dönük yönü de vardır. Buna Kur'an-ı Kerim'de şöyle işaret edilmektedir:

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا

"Eğer iyi-güzel amel işler, iyilik yaparsanız, kendiniz için iyi amel işlemiş/iyilik yapmış olursunuz. Eğer kötü amel işler/kötülük yaparsanız, kendi aleyhinize yapmış olursunuz."²²

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

"Kim salih bir amel işlerse, kendisi içindir. Kim de kötü bir amel işlerse, kendi aleyhinedir. Rabbin kullara (zerre kadar) zulmedici değildir."²³

Bu ayet-i kerimede de aynı anlam mevcuttur. Kişinin kendine ihsanı; iman etmesi ve bu iman gereği olan salih amelleri işlemesidir. İnsan böylece Yüce Yaratıcısına karşı görevlerini yerine getirir, nefesine ihsanda bulunur, sonuçta ebedî mükâfata erişir.

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَائِي ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"Şüphesiz Allah, adaleti, ihsanı, yakınlarla yardım etmeyi emreder; hayasızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp futasınız diye size öğüt veriyor."²⁴

Bu ayet-i kerime, Kur'an-ı Kerim'in en kapsamlı ayetlerindedir. İhsan, insanın hem Allah'a hem de yakın ve uzak çevresine bütün insanlara, hatta tabiata karşı yaklaşımında, tutum ve davranışlarında adalet ölçüsünün, farz ve vacip sınırlarının ötesine geçerek, kulluğun özveri ve erdemini en yüce mertebesine ulaşması anlamına yorumlanmıştır.²⁵

Yine her cuma günü minberlerden okunan bu ayet-i kerime ile, Allah'ın ihsanı emrettiği vurgulanmaktadır. Ayet-i kerimede görüldüğü gibi, dinin temeli imandan sonra, adalet ve ihsan üzerine kurulmuştur. Her ihsan bir ameli salih, her ameli salih ise ihsandır. Bir insanın gerçekleştirdiği işin ihsan seviyesine ulaşabilmesi için, hem neyi nasıl yapması icap ettiğini iyi bilmesi, hem de bu bilgisini en güzel biçimde eyleme, fiiliyata dönüştürmesi gerekir. Hz. Ali,

²¹ Nisâ, 4/36.

²² İsrâ, 17/7.

²³ Fussilet, 41/46.

²⁴ Nahl, 16/90.

²⁵ Razi, Fahreddin, Mefatihul-Gayb, XX,100-104; Kurtubi, Tefsir, X,172-176.

"insanlar işlerini ihsanla yapmalarına göre değer kazanırlar."²⁶ derken bunu kastetmiştir.

Sonuç

Allah'a iman, bir fiili en iyi bir şekilde yapmak, övülen bütün iyi haslet ve güzel davranışlar, geniş ve şümullü bir kavram olan ihsanın içerisine girer. Dinimizin bizlere emrettiği şeylerin yerine getirilmesi, yasakladığı şeylerden de uzak durulması, Allah rızası için yapılan iyiliklerin hepsi ihsanın içine girmektedir.

İhsan, bütün insanları içine alan umumî bir iyilik ve büyük bir hayırdır. Hakkın rızası düşünülerek başkasına güler yüzle bakmaktan başlayarak, bir milleti zulümden, esaretten kurtaracak olan kahramanlığa kadar uzanan hat boyunca devam eden ve her iyiliği içine alan hayırdır. "İyiliğin karşılığı iyilikten başka nedir?"²⁷ buyuran, görünür görünmez nice lütfun Yaratıcısı, Âlemlerin Rabbi Yüce Allah'a gönülden bağlanan ihsan sahipleri olmakla mükellef olduğumuzu unutmayalım.

---

²⁶ DİA, XXI, 544.

²⁷ Rahman, 55/60.